

IULIAN ANTONESCU (1932-1991). UN SPIRIT ALES AL CULTURII ROMÂNEȘTI

Iulian Antonescu (1932-1991). A remarkable spirit of Romanian Culture Abstract

Iulian Antonescu (1932-1991) is a name representative of Romanian culture in the second half of the 20th century. Exceptional museographer, 15 museums networks, from the region of Bacău, archaeologist, history, professor, great speaker, good translator by medieval poetry and national director of the museums. He remains a model man gifted in all domains that he was involved.

Key words: *Iulian Antonescu, muzeograph, archaeolog, Bacău*

Cuvinte cheie: *Iulian Antonescu, muzeograf, arheolog, Bacău*

Născut la 26 iulie 1932, la Piatra Neamț, Iulian Antonescu, dacă ar fi trăit, ar fi împlinit în 2012, 80 de ani. Dar Moire s-a grăbit tăindu-i firul vieții, pe neașteptate, la 24 ianuarie 1991.

După decembrie 1989 a rămas la București, în Ministerul Culturii (fostul Consiliu al Culturii, unde l-au găsit, în funcția de Director al Muzeelor, evenimentele din decembrie 1989), trăind zile amare, fiind marginalizat chiar de unii dintre cei pe care, mai înainte, i-a sprijinit și apărat deseori (PANAIT 2008, p. 33; ZUB 2008, p. 15).

Avea planuri mari de revitalizare a muzeografiei românești, în noile condiții istorice, se putea manifesta pe deplin, la nivelul capacităților sale, în planul culturii românești, putea fi un bun ministru al culturii, un mare ambasador al culturii românești, un distins profesor universitar... Dar împrejurările nu i-au fost favorabile. Nemulțumit și dezgustat, de ceea ce vedea și simțea în jurul său, tot mai bolnav, s-a grăbit parcă să ajungă într-o lume cu zări mai calde, o lume mai blândă și prietenoasă, acolo unde „viața veșnică” este probabil mai dreaptă.

Deși a trecut în lumea umbrelor înainte de a împlini șase decenii de viață pământească, alăturându-se părinților, magiștrilor săi și altor înaintași pe care i-a venerat mereu cu harul său oratoric, Iulian Antonescu ne-a lăsat o moștenire spirituală bogată, rămâne un spirit ales al culturii românești, un model de viață spirituală, de muncă tenace și dăruire totală în folosul semenilor săi.

Datoria noastră nu este doar de a-i păstra o vie amintire, ci de a-i recepta activ preocupările, ideile, realizările, modul său unic de acțiune, pentru împlinirea obiectivelor superioare urmărite, ci de a i le continua făcându-l astfel contemporanul

nostru.

Născut, cum spuneam, la Piatra Neamț, în plină vară, în ziua de 26 iulie 1932, Iulian Antonescu a rămas pentru toată viața un om cald, prietenos. A crescut și s-a format într-o familie cu tradiții intelectuale, mama – Eugenia Antonescu – profesoară, tatăl – Gheorghe Antonescu – o fițer în armata regală română, ajuns la final de carieră colonel. Iulian Antonescu a urmat primele clase primare la Chișinău, unde tatăl era ofițer în Regimentul 30 Artilerie, apoi la Piatra Neamț, clasele secundare începute la Piatra Neamț au fost continuate la Chișinău, Craiova, încheindu-le tot la Piatra Neamț, la vestitul liceu „Petru Rareș”. La sfârșitul fiecarui an școlar a fost premiantul clasei. (ANTONESCU, DRĂGOTESCU, MITREA 2001, p. 37-40; MITREA 2008, p. 17-19).

Ca elev de liceu superioritatea intelectuală a lui Iulian Antonescu era evidentă, nu numai la orele de clasă, la disciplinele de învățământ, dar și în cadrul cenaclului literar „Slovă nouă”, care își desfășura activitatea în cadrul Liceului „Petru Rareș” din Piatra Neamț, unde a prezentat câteva texte de inspirație istorică renascentistă, „dând senzația de vigoare, noutate și îndrăzneală”, într-un cenaclu dominat de „poeți care cântau pe întrecute electrificarea și planul de stat” (CAZIMIR 2002, p. 23-24).

Unul dintre distinșii profesori de liceu la Piatra Neamț, Dumitru Almaș, ajuns apoi profesor universitar la București, mărturisea că Iulian Antonescu, între elevii claselor sale, era „cel mai cult, mai prietenos, mai simpatic prin umorul pe care-l degaja, prin vorba de spirit îndrăzneată, care scânteia și binedispunea pe oricine... Și-a format, încă din adolescență, un stil de viață: să spună adevărul glumind. Horațiana formulă „ridendo dicere verum” era temeiul vieții lui spirituale (ALMAȘ 2002, p. 83-84).

Părinții și rudele apropiate l-ar fi dorit student la medicină, pentru a deveni un medic bun la Piatra Neamț, unde familia începuse și amenajarea cabinetului „domnului doctor”.

Deși a obținut la examenul de admitere una din primele medii, a fost respins din cauza „dosarului” blestemat, de fiu al colonelului Gheorghe Antonescu, care a slujit în armata condusă de generalul/mareșalul Ion Antonescu (MITREA 2007, p. 211).

În toamna anului 1951, devenit student la Facultatea de Istorie, a Universității București, Iulian Antonescu a fost remarcat din primul an de către toți profesorii săi.

S-a bucurat de îndrumarea unor profesori remarcabili, fiind impresionat de „triada” Emil Condurachi, Ion Nestor și D.M. Pippidi. Toți profesorii l-au îndrăgit și apreciat, fiind uimiți de largul său orizont în domeniul istoriei, de inteligența și talentul său de a vorbi, impresionând la fiecare examen sau sesiune științifică. Treptat Iulian Antonescu a devenit o emblemă a promoției sale, în fapt a Facultății de Istorie (MITREA 2007, p.211-212; 2008, p. 20).

Regretatul istoric Florin Constantiniu, trecut în rândul celor drepti în sâmbăta Sfințelor Paști, a anului 2012, fost coleg de grupă cu Iulian Antonescu, spunea: „Cred că nu voi nedreptăți pe nimeni, spunând că în promoția noastră Iulian Antonescu a

avut orizontul cel mai larg, că a venit în facultate cu o cultură enciclopedică” (CONSTANTINIU 1997, p. 40-41).

Același mare istoric ne mărturisea că Iulian Antonescu a fost cel mai cult student din promoția lor,... „era de o rară generozitate” (CONSTANTINIU 2008, p. 9-10).

Cât privește nivelul intelectual la care se prezenta Iulian Antonescu la examene, avem o mărturisire, a fostului său profesor universitar, Dumitru Almaș, care consemna că în expunerea subiectelor, studentul său preferat, dovedea o erudiție de invidiat, un exemplu rar de stăpânire a unei bogate bibliografii, realizând o scilpitoare analiză a temei. La sfârșitul unui asemenea răspuns, unul dintre profesorii comisiei examinatoare ar fi spus: „acest student merită să stea dincoace de catedră și noi în locul lui” (ALMAȘ 1997, p.22).

În anii studenției Iulian Antonescu a citit mult, nu numai din „producția” editorială curentă, recomandată la bibliografia obligatorie, dar îndeosebi din lucrările înaintașilor, din literatura de specialitate străină. A avut un mare noroc, acela de a avea acces la biblioteca personală a profesorului savant D.M. Pippidi, bibliotecă care îngloba, prin moștenire, și o parte însemnată a tezaurului bibliotecii ce aparținuse marelui istoric Nicolae Iorga (MITREA 2007, p.212; 2008, p.20).

Nivelul intelectual, profesional-științific, al tânărului Iulian Antonescu s-a reflectat plenar în lucrarea sa de licență **Libertății în societatea română a secolelor I-II**, elaborată sub îndrumarea științifică a profesorului D.M. Pippidi și publicată postum, prin grija colegului său, regretatul arheolog și istoric Adrian Rădulescu (MITREA 2007, p. 213).

Deși a absolvit facultatea cu „Diplomă de merit”, în iunie 1956, într-o promoție de excepție, în care se numărau și Florin Constantiniu, Adrian Rădulescu și Panait. I. Panait, nume de rezonanță în arheologia și istoriografia ultimei jumătăți de secol, Iulian Antonescu a fost repartizat la o școală dintr-un sat de pe malul drept al Prutului, tot din cauza aceluiași „dosar” nefavorabil, din care se „degaja” originea sa „nesănătoasă” (MITREA 2007, p. 213).

După un an de „șomaj” neoficial, în epoca comunistă nu se vorbea de „șomeri”, la 15 aprilie 1957 Iulian Antonescu a fost numit, având și susținerea unor oameni care îl cunoșteau cât de cât, director al Muzeului Regional Bacău, unitate muzeistică înființată doar cu două săptămâni mai înainte. Iulian Antonescu devenea conducător al unui muzeu fără sediu, fără patrimoniu și la început având doar doi angajați. De aici a început munca lui Iulian Antonescu de a realiza nu doar un muzeu la Bacău, ci o rețea de muzee în fosta regiune Bacău. Singurul muzeu, existent atunci în regiunea Bacău, era cel al preotului-arheolog Constantin Matasă din Piatra Neamț. Povestea rețelei muzeistice băcăuane, a demarării cercetărilor arheologice și valorificării muzeistice și științifice a acestor cercetări, munca de culturalizare și de atragere a publicului spre muzeu etc., reprezintă povestea fascinantă a muzeografului, arheologului, istoricului, universitarului și în general a Omului de mare orizont

cultural și neîntrecut orator al epocii sale IULIAN ANTONESCU. (Cf. Bibliografia anexată și mai nou MITREA 2012, p. 181-222).

Convins fiind că un muzeu nu poate exista nu numai fără sediu adecvat, fără un colectiv, cât de mic, de muzeografi și laboratoare, dar în primul rând fără patrimoniu, Iulian Antonescu a inițiat încă din primul an de directorat, un vast program de cercetare arheologică modernă. (MITREA 2007, p.209-224), mergând în acest sens, pe urmele lui Vasile Pârvan (MITREA 2012, p. 36-45). Să nu uităm că Iulian Antonescu a fost studentul unui strălucit discipol al lui V. Pârvan, este vorba de profesorul-arheolog Ion Nestor (MITREA 2012, p.115-130), așa încât putem spune că și Iulian Antonescu venea de sub mantaua lui Pârvan (MITREA 2012, p. 181-222).

Iulian Antonescu a inițiat cercetări pe mai multe șantiere arheologice, fiind un deschizător de drumuri (MITREA 2007, p.209-224), legându-și numele de șantierele de la Gabăra-Porcești (azi Moldoveni, jud. Neamț) și Curtea Domnească-Bacău, reședință voievodală în vremea lui Ștefan cel Mare, dar, lucru foarte important, și-a lărgit treptat grupul colegilor arheologi, formând de fapt „o grupare de arheologi băcăuani”.

La nivelul arheologiei românești nu trebuie uitat că Iulian Antonescu a sprijinit efectiv, cu fonduri de la Bacău, cercetările de pe câteva mari situri arheologice, cum ar fi Ripiceni-Botoșani, Bratei-Sibiu, Barboși-Galați și Budureasca-Prahova (MITREA 2002, p. 91-98; 2008, p. 24-25). În activitatea de cercetare arheologică din regiunea Bacău a atras colaboratori și din alte centre academice ale țării, îndeosebi din București și Iași. Pentru unii întâlnirea cu Iulian Antonescu a fost chiar providențială (ZUB 2008, p. 13).

După un deceniu de activitate muzeografică și de cercetare arheologică, urmărind și valorificarea științifică a rezultatelor obținute, introducerea lor în circuitul științific, național și internațional, înfruntând rezervele unora și neîncrederea altora, în 1968 Iulian Antonescu a inițiat tipărirea revistei *CARPICA*, cu un nume excelent ales, invidiat de unii, devenind o emblemă a revistelor de specialitate din țară și ajunsă azi la numărul XLI. În primul număr al revistei *Carpica*, într-un editorial, cu rost de bilanț, Iulian Antonescu, cu satisfacția și bucuria unor importante realizări, pe care nu și le asuma individual deși le merita cu prisosință, nota: „Răspunzând unor stringente necesități de valorificare creatoare a unui nesecat filon de tradiții și frumuseți naturale, centrul Moldovei și-a organizat între 1957-1968 o variată și reprezentativă rețea muzeistică. Ca urmare a acestui proces, patrimoniul muzeal a cunoscut o impresionantă creștere numerică și calitativă, putând înregistra, de la un muzeu organizat în 1934 la Piatra Neamț, alte 15 muzee”. Da, după un deceniu de muncă tenace, benedictină, cu antrenarea unor modești și tineri colaboratori, dăruiți însă total muncii lor, cu o pasiune exemplară, Iulian Antonescu a îmbogățit harta muzeistică a Moldovei, și în fapt a țării, cu un impresionant număr de unități care se înșirau, precum perlele unui șirag, de la Adjud la Bicz și de la Tg. Ocna și Onești la Roman și Târgu Neamț (MITREA 2008, p. 26).

Revista *Carpica* a atras, în cele peste patru decenii de la apariție, pe lângă colaboratori locali, zeci și zeci de nume de prestigioși colaboratori, arheologi și istorici de mare prestigiu, mulți dintre ei cunoscuți nu numai în țară ci și în străinătate (MITREA 2007, p. 217-218; 2008, p. 26-27).

S-a spus că Iulian Antonescu a scris și publicat puțin. Faptul este doar parțial adevărat. Puțini știu însă că Iulian Antonescu nu era dispus să respecte cerințele regimului impuse prin cenzură. El își dorea să ajungă să scrie și publice fără cenzură și restricții tematice și ideologice. Dar și mai puțin știu că Iulian Antonescu a semnat doar ceea ce a fost scris de el și a învățat asta de la profesorii săi, în primul rând de la Ion Nestor. Nu a acceptat să semneze rapoartele de cercetare arheologică la care nu a fost efectiv pe teren, cum se întâmpla în epocă și îndeosebi se practică în zilele noastre, când directori de muzeu apar coautori la rapoarte privind șantiere arheologice la care, eventual au fost doar în vizită.

Opera sa științifică se regăsește, în mare măsură, și în lucrările colaboratorilor săi pe care i-a îndrumat și sprijinit.

Avea o mare satisfacție să creeze condiții pentru ca alții să poată lucra, să poată cerceta și publica. Multe din ideile sale expuse la colocvii, sesiuni științifice, conferințe academice au fost preluate, adâncite și dezvoltate de cei care îl ascultau. Și azi auzim spunându-se: „Iulian Antonescu zicea... Iulian Antonescu afirma...” (MITREA 2008, p. 28).

S-a spus, pe drept, că Iulian Antonescu „a fost un mare oral...” (THEODORESCU 2002, p. 11). Opera sa a fost mai mult vorbită și mai puțin scrisă. Iată de ce considerăm că Iulian Antonescu rămâne un model socratic în istoriografia românească (MITREA 2002, p.10; 2008, p.29).

Cât timp a fost la Bacău a activat și în învățământul superior (MITREA 1997, p. 47-50). Era un strălucit profesor, bine documentat, informat, cu o memorie impresionantă, dând citate din autori antici sau cronicari medievali, îndeosebi din cei francezi, vorbind o excelentă franceză medievală a lui Froissart (THEODORESCU 2002, p. 13). Dar dincolo de toate calitățile amintite expunerile sale libere, orale, fascinau printr-o frumoasă limbă română.

S-a spus încă din vremea sa, că vorbea cea mai frumoasă limbă românească după Sadoveanu (THEODORESCU 2002, p. 12).

Frumusețea inegalabilă a limbii vorbite de Iulian Antonescu, strălucirea cuvântului șlefuit măiestru, într-o epocă a limbii de lemn, fascina auditoriul (ILISEI 2008, p. 59).

„Retorica sa era uimitoare, ca fluentă, ca accente, ca diversitate de registre vocale” (BUȘULENGA 2002, p. 17). S-a spus deseori că a fost unul din marii oratori ai vremii sale, a doua jumătate a secolului al XX-lea, un orator antologic (ILISEI 2008, p. 57-59), un iscusit bijutier al cuvântului rostit. L-am ascultat de câteva sute de ori, săptămânal, doi ani universitari la Bacău, asistându-l la cursurile de Istorie antică universală, disciplină la care eu conduceam seminariile, l-am ascultat de zeci de ori la

colocviile, simpoziioanele și sesiunile științifice academice de la Bacău, Iași, București, i-am ascultat nenumărate conferințe publice și mărturisesc că nu am audiat în timpul vieții mele, un orator mai fascinant. Cred că nu exagerăm dacă afirmăm că numele lui Iulian Antonescu stă cu cinste, cu demnitate și îndreptățire, alături de marii corifei ai elocinței românești, din rândurile cărora amintim acum doar pe N. Iorga, V. Pârvan, N. Titulescu, G. Călinescu și Emil Condurachi (MITREA 2007, p. 220).

A plecat din Bacău în 1971 fiind numit Director al Muzeelor din Consiliul Culturii. Elita spirituală din capitala României l-a adoptat în scurt timp, l-a stimat și iubit, văzând în Iulian Antonescu un spirit ales al unei epoci destul de întunecate.

În fapt la București continua, la scară națională și pe o treaptă mai înaltă a exigențelor, ceea ce făcuse la Bacău între 1957-1971.

Ca Director al Muzeelor din România, aflat în Consiliul Culturii, Iulian Antonescu s-a manifestat și s-a dovedit un muzeograf de excepție. Pe lângă experiența de la Bacău și-a îmbogățit palmaresul prin contribuția directă la reorganizarea expozițiilor permanente din numeroase centre din țară, de la Constanța la Oradea, de la Iași, Suceava și Botoșani la Târgu Mureș, Craiova și Timișoara. Avea ca nimeni altul știința și intuiția punerii în valoare a exponatelor, a valorificării muzeografice a fiecărui obiect muzeistic.

Și-a asumat răspunderea și riscul de a prezenta în muzee harta României Mari din 1918, într-o vreme în care a vorbi de Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța, ca aparținând spațiului românesc, însemna o adevărată sinucidere (MITREA 2007, p. 221).

În calitate de președinte al Comitetului Național I.C.O.M. Iulian Antonescu a prezentat strălucit istoria și muzeografia românească la întâlnirile internaționale din Europa și până în S.U.A. și Mexic, a fost un autentic european și un ales ambasador al culturii românești (THEODORESCU 2002, p.12).

De câte ori a avut ocazia a pledat pentru păstrarea și conservarea monumentelor istorice, a fost un apărător al zonei vechi a Bucureștilor și a monumentelor istorice din această zonă (PANAIT 2007, p. 15-18).

În cei 33 de ani de viață activă, de muncă rodnică pentru semenii săi, de la angajarea ca director de muzeu la Bacău din 15 aprilie 1957 și până la trecerea în lumea celor dreupți, la 24 ianuarie 1991, Iulian Antonescu s-a manifestat, dăruindu-se total, ca un om de frunte al cetății, un Om de o probitate profesională și morală exemplară, de o bunătate în raporturile interumane cum rar întâlnești, un îndrumător pentru cei tineri, un autentic Magistru, un constructor tenace al culturii românești din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Așa se explică admirația și respectul de care numele său, realizările sale, exemplul său devenit un viabil model, se bucură în posteritate. Așa se explică, în același timp, hotărârea celor care l-au cunoscut, care au lucrat alături de el, de a-i continua opera. Aceasta este, în fapt, omagiul permanent și de preț pe care i-l putem aduce, azi și întotdeauna.

Bibliografie

- ALMAȘ, Dumitru, 1997 (**Iulian Antonescu**). **Eminent student al Facultății de Istorie-Universitatea București**, în vol. **Iulian Antonescu: o viață dăruită istoriei și muzeografiei**, București, p. 21-26.
- ALMAȘ, Dumitru, 2002, **In memoriam (Iulian Antonescu)**, în vol. **Iulian Antonescu și dreptul la neuitare**, București, p. 83-86.
- ANTONESCU, Eugenia, DRĂGOTESCU, Marcel, MITREA, Ioan, 2001, **Iulian Antonescu-spirit universal**, Vaslui.
- BUSULENGA-DUMITRESCU, Zoe, 2002, **Câteva cuvinte despre un om ales: Iulian Antonescu**, în vol. **Iulian Antonescu și dreptul la neuitare**, București, p. 15-18.
- CAZIMIR, Ștefan, 2002, **Amintiri despre Iulian Antonescu**, în vol. **Iulian Antonescu și dreptul la neuitare**, București, p. 23-26.
- CONSTANTINIU, Florin, 1997, **Câteva din lecturile de student ale lui Iulian Antonescu**, în vol. **Iulian Antonescu: o viață dăruită istoriei și muzeografiei**, București, p.39-42.
- CONSTANTINIU, Florin, 2008, **Mulțumescu-ȚI, Doamne, că l-am cunoscut**, în vol. **Studii și evocări despre Iulian Antonescu**, Bacău, p. 9-10.
- ILISEI, Grigore, 2008, **Un orator antologic**, în vol. **Studii și evocări despre Iulian Antonescu**, Bacău, p. 57-59.
- MITREA, Ioan, 1997, **Iulian Antonescu-universitarul**, în vol. **Iulian Antonescu: o viață dăruită istoriei și muzeografiei**, București, p. 47-50.
- MITREA, Ioan, 2002, **Iulian Antonescu – reprezentant de frunte al istoriografiei și muzeologiei românești**, în *Carpica*, XXXI, p. 7-12.
- MITREA, Ioan, 2002a, **Iulian Antonescu și arheologia românească**, în vol. **Iulian Antonescu și dreptul la neuitare**, București, p. 91-98.
- MITREA, Ioan, 2007, **Iulian Antonescu deschizător de drumuri în muzeografia și arheologia băcăuană**, în *Carpica*, XXXVI, p. 209-224.
- MITREA, Bacău, 2008, **Iulian Antonescu-un model socratic în istoriografia românească**, în vol. **Studii și evocări despre Iulian Antonescu**, Bacău, p.17-32.
- MITREA, Ioan, 2008, **În descendența lui Pârvan**, Bacău.
- PANAIT, I. Panait, 2007, **Prof. Iulian Antonescu printre intelectualii români discutând remodelarea Bucureștilor**, în vol. **Iulian Antonescu – 70 de ani de la naștere**, Bacău, p. 15-18.
- PANAIT, I. Panait, 2008, **Gânduri pentru Iulian Antonescu**, în vol. **Studii și evocări despre Iulian Antonescu**, Bacău, p. 33-35.
- THEODORESCU, Răzvan, 2002, **Un european autentic care nu a uitat nicodată de unde vine**, în vol. **Iulian Antonescu și dreptul la neuitare**, București, p. 11-14.
- ZUB, Alexandru, 2008, **Iulian Antonescu – în amintire**, în vol. **Studii și evocări despre Iulian Antonescu**, Bacău, p. 11-15.